

Zoška Papužanka (Polsko)

Vystudovala divadelní vědu na Jagellonské univerzitě, obhájila disertaci pojednávající o recepci děl Federica Garcíy Lorcy v polských divadlech, vyučuje polský jazyk na velmi dobré škole. Píše. Čte. Seznam jejích oblíbených spisovatelů je dlouhý, v čele se však stále drží Vladimír Nabokov. V roce 2012 vydala svůj první román *Szopka* (Jesličky), který si získal přízeň literárních kritiků, čtenářskou oblibu a vynesla autorce nominaci na cenu NIKE a Paszportu Polityki. *On* (On) je její druhou knihou. Žije v Krakově s manželem a dvěma syny. Píše perem. Nevlastní ani jeden pár černých bot. Ráda jezdí po světě. Má ráda malířství, víno a lidi. Nemá ráda cirkus, kůží čalouněný nábytek a lidi. Sbírá náušnice. Chtěla by mít dům se zahradou a hrnčířský kruh. Sazení stromů a kroužení hrnků považuje za důležitější činnost, než je psaní knih.

ukázkou přeložila Michala Benešová

Škoda

„Dobrý den.“

„Dobrý den.“

No ne. Úplně zbytečně odpovídáme lidem na pozdrav. Ani nepřemýšlíme nad tím, komu jsme odpověděli, dobrý den, dobrý den, hotovo. A tady najednou hošík. Hošík, co dobrý den nikdy neřekl, najednou říká dobrý den. Nikdy dřív nic neřekl. Nikdy. Bydlí tu už čtyři roky, ne-li pět, ale žádný z těch dnů evidentně nebyl dostatečně dobrý, aby se hošík ozval. Jenom si před dveřmi rovná boty, každý další rok tytéž černé boty někdejšího studentíka ekonomie, dneska určitě zaměstnance banky, co já konec konců vím, kde studuje a kde pracuje, když hošík za celé ty roky neřekl ani slovo, a teď najednou dobrý den. Asi je dnešek nějak výjimečně dobrý. Měla bych to vést v patrnosti.

Kdesi dole hučí výtah. Jede nahoru. Má dlouhou cestu, bydlím v patnáctém patře. I hošík bydlí v patnáctém patře, bydlí a bydlí, ale dobrý den neřekne. Já jsem nejdřív zdravila, ale nechala jsem toho, jsem zvyklá na pozdrav s ozvěnou. Když hošík neodpovídal, tak možná nechtěl, možná neměl dobré dny, vadilo mu, když někdo říkal, že jsou dobré, ačkoli pro něj dobré nebyly. Pro hošíka. Možná je němý. Možná to není Polák, tolik je tu teď studentíků z ciziny, ačkoli tenhle na to nevypadal. Vypadal spíš na polského studentíka, co si přijel z malého městečka do velkého městečka zastudentíkovat, nosí nos nahoru a dobrý den neřekne. Nebo možná hrozně koktá a na pozdrav odpovídá jen v těch nejhorších snech, bojí se, že když s tím zdravením začne v patnáctém patře, skončí až v přízemí. Takže jsem nic neříkala. Roky nám s tím nezdravícím hošíkem ubíhaly, boty si rovnal do řady, nijak zvlášť nestudentíkoval, žádné hlučné zábavy v zakázanou dobu nepořádal, v pět odpoledne se vracel do svého hošíkovského bytu, kde měl určitě všechno stejně vyrovnané jako ty boty, nic víc. Cukr si nepůjčoval. Hudbu neposlouchal. Popel z cigaret z balkonu nesklepával. Balíky mu nechodily. Ani holky k němu nechodily.

Až tu najednou říká dobrý den. Počasí je normální. Hodina taky normální. Hošík vypadá jako obvykle, tričko má vyžehlené, kalhoty s puky, tričko rovně zastrčené do kalhot. K tomu pásek. Se stříbrnou sponou, takovou trochu kovbojskou. Vypadá příšerně. Takže normálně, tak hošíkovsky. Není na něm vidět žádné náhlé nadšení, žádná změna povahy, žádný vydařený sex ani vyšší plat. Dobrý den. Řekl dobrý den. A já jsem odpověděla. Výtah přijíždí. Jak já teď s hošíkem pojedu, po tom pozdravu, po takové předeře.

Nemůžu jet. Pro něco se vrátím. Budu předstírat, že nevím, jestli jsem zamkla. Ale výtah už se před námi otevírá, automaticky mě spolu s hošíkem zve ke společné cestě dolů. Nemůžu. Řekl mi dobrý den, nemůžu s ním jet. Hošík čeká. Nastupuju. Musím. Nemám vůbec žádnou výmluvu. Mám čas, mohla bych počkat na další, dovolit hošíkovi, aby si o samotě promyslel ten svůj pozdrav. Ale hošík čeká. Nastupuju. Musím. Stojíme po evropsku, naproti sobě, jako v metrovém ringu. Až moc blízko sebe. Řekl dobrý den, jen aby se nechtěl ještě víc sblížit. Ve výtahu většinou předstíráme, že se neznáme. Všichni jsou v tom mistři, prohlížíjí si tlačítka s čísly jednotlivých pater, dumají nad proměňujícími se číslicemi, jako by se právě poprvé dozvěděli, že po trojce následuje čtyřka a po čtyřce pětka, vytahují z kapes a kabelek klíče, prohlížíjí si mobily, jestli mají signál, ačkoli vědí, že v našem výtahu žádný signál není.

Výtah jede z patnáctého patra do přízemí skoro minutu. Možná i déle. Nikdy jsem to nepočítala. Dneska asi spočítám, kolik vteřin jsem s hošíkem po jeho pozdravu vydržela. Jestli někdo nedej bože přistoupí, bude to ještě déle, ačkoli se pak možná vměstná mezi mě a hošíka, aby se hošík nesbližoval. Navíc jsou tu všude zrcadla, ze tří stran, vidím hošíka hned třikrát, různé jeho části, tu jeho umyté hošíkovské ouško, tu ulíznuté vlásy, tu vlásy zezadu, levý rukáv trička, pravý rukáv trička. Hošík ze všech stran. Jen aby bylo všechno jako obvykle, jen aby se neozval, ani bych si nevšimla, že jedeme dolů, dolů.

Hošík mačká tlačítko přízemí. Prsty má dlouhé a dokonale čisté.

„Utrpěl jsem škodu.“

Dveře se zavírají. To je konec. Hošík se na mě dívá. Vlastně ne tak úplně na mě, natočil se tak nějak napůl bokem k mém odrazu v zrcadle a mluví na něj. Už cítím, že mi bude nanic, že jsem v mládí viděla tolik filmů, kde Clint Eastwood, Steve McQueen nebo Tim Robbins utíkají z vězení. Měla jsem cvičit, ne je obdivovat.

„Utrpěl jsem škodu. Na parkovišti. Koupil jsem s bratrem auto, chtěli jsme ho prodat dál. Včera ráno ho bratr přivezl, protože jsem měl tady v Krakově kupce.“

Kruci. Celé souvěti.

„Stříbrný volkswagen. Najeto má jen osmdesát tisíc, sto třicet koní, nabídli nám dobrou cenu.“

Ve kterém jsme patře? V jedenáctém. Co je mi po tom, kolik má najeto a kolik má koní?! Ten výtah by měl mít víc koní. I hošík má nejspíš víc koní, než jsem předpokládala. Začal mluvit strašně rychle, už asi zařadil čtyřku. Budiž to pro mě poučení, už nikdy nebudu odpovídat na pozdrav. Deváté patro.

„Zaparkovali jsme před domem a šli si nahoru promluvit. Po poledni sejdu dolů a na laku zboku zelená čára. Zelená! No jak bych si mohl na stříbrné metalíze nevšimnout zelené čáry. Na dveřích z pravé strany, na předních i zadních, zelená čára. Normálně zelená jako tráva na jaře, zelená jako list tulipánu.“ Básník. Zapojoil i přirovnání. Sedmé patro.

Už jsme za polovinou. Dívám se na hošíka v zrcadle, na jeho rozčilenou tvář, až z těch přirovnání celý zrudl. Na zem, na zem, prosím.

„Volám bratrovi, ptám se, jestli na stříbrné metalíze z pravé strany byla čára zelená jako tulipánové listy. A bratr říká, copak ses posral, zelený čáry na stříbrný metalíze z pravé strany bych si přece všimnul! Omlouvám se za ten výraz, ale bratr to tak řekl. Posral. Protože ho to naštvalo. Hned se přišel na tu čáru podívat. A říká, že vidí zelenou čáru na stříbrné metalíze z pravé strany, přes celé dveře, přední i zadní. Jak to teď prodáme, kupec má zítra přijet, tak málo má najeto, a teď ta zelená tulipánová čára.“

Vzdychám. Vzdechám, protože je tady dusno, nechápej to, hošíku, jako výraz soucitu, kašlu na tvoje auto, i kdyby mělo čáry ve všech barvách duhy, prostě je tady dusno. Cítím lehké hrknutí, lehoučké, výtah pomalu brzdí. Hošík už nehledí na můj odraz v zrcadle, hledí na mě. Čtvrté patro. Čtvrté už jsme nejspíš projeli, takže jsme v polovině cesty mezi čtvrtým a třetím.

Dalo by se i vyskočit, jen tady není okno. Chvilí stojíme a koukáme na sebe. Protáhnu se kolem hošíka, jen abych ho neměla za zády, a mačkám nazdařbůh různé čudlíky. Jedenácté. Přízemí. Patnácté. Čtvrté. Přízemí. Když zmáčknete pět tlačítek, všechny zhasnou. Už nikam nejedeme. Zmáčknu ještě jednou přízemí, aby nebylo pochyb o tom, kam chci, a pak objevím tlačítko se zvonkem. Alarm vydává táhlý, ostrý zvuk. Hošík se ale toho zvuku vůbec nelekl, nelekl se ani toho, že se výtah zastavil, je to hrdina. Jen se pohodlně opřel. Vlasy vzadu na hlavě se mu přilepily k zrcadlu.

„Nebylo náhodou támhleto auto zelený jako tulipánovej list předtím zaparkovaný vedle našeho stříbrného volkswagenu? To byla bratrova otázka. Jdeme k tomu autu, zelený opel, zelená barva je podobná, ale už není zaparkované vedle našeho, stojí o dvě místa dál. Prohlížíme si toho opela, já a můj bratr, a ten opel má na levé straně na své zelené stříbrnou barvu! Stříbrnou, chápete?!“

Jasně, že chápu. V hlavě se modlím hodinky, jako pan Twardowski z polské verze faustovské legendy, když ho čerti odnášeli na měsíc. Postupně si vybavím všechny modlitby. Ještě jednou zmáčknu tlačítko se zvonkem. Pro jistotu. Ačkoli jistá už si nejsem ničím. Byl to poslední pozdrav v mém životě. Měla to být předehra, a místo toho jde o dohru. Čtyři roky mlčení, možná dokonce pět, pak jednou dobrý den, a hned je z toho katastrofa. Kdybych toho hošíka postavila ve výtahu na jiné místo a nařídila mu pozdravit, mohl by rozpoutávat písečné bouře, vládnout tajfuny, organizovat hromadné sebevraždy.

Vytáhnu telefon, ale hned mi dojde, že ve výtahu není signál. Není signál. Nikdo nás tu neobjeví, nikdo nás tady nenajde. Ještě jednou mačkám zvonek. A znovu. Nemíním trčet do konce života ve výtahu s hošíkem a poslouchat řeči o jeho koních a zelených listech tulipánu. Dostanu se ven, i kdybych měla nehty rozškrábat kovové dveře. S někým jiným bych možná i poseděla, s Clintem Eastwoodem například, ten by ostatně našel způsob, jak se odsud dostat, ale hošík? Hošík přivřel oči, čelíčko se mu krapet orosilo, ale ne moc, ještě se neunavil.

„Až ho dostanu, pověsím ho za střeva do průvanu. Řekl bratr. O tom od zeleného opela, samozřejmě. Normálně za střeva do průvanu. Ale jak ho chceš dostat, ptám se bratra, nebudeš tu přece celou dobu stát a čekat, až přijde a nasedne do zeleného opela. Právě že budu, říká bratr, zničit takový auto, nacpu mu koule do chřtánu. Promiňte, ale takhle to bratr řekl. Koule do chřtánu. Pojd', říkám bratrovi, pojedeme nahoru, posadíme se na balkon a budeme hlídat. Jakmile se chlápek objeví, tak ho pověsíme do průvanu a nacpeme mu koule do chřtánu. Ne, ne, říká bratr, vždyť bydlíš v patnáctém patře, než přijede výtah a sjedeme dolů...“

Sakra. Sakra práce, do prčic, vem ho čert.

„...než přijede výtah a sjedeme dolů, už bude chlápek pryč, odjede s tím svým zeleným oplem bůhví kam a my tady budeme stát jako zmoklý holubi na tom balkonu. Zničit takový auto! Mělo být na prodej, a teď ta škoda na parkovišti. Ne, ne, budeme tady před domem čekat. Ve vchodu, nenápadně, schováme se. Budeme se střídat. Já budu první, ty mezitím skočíš nahoru a přineseš mi čaj v termosce, vajíčka natvrdo, housku s okurkou a knížku, nejlíp nějakou tlustou, tohle tomu hajzlíkovi neprojde. A přines taky hřebík. Když se chlápek neobjeví, aspoň se mu na ten opel podepíšeme. Za dvě hodiny mě vystřídáš.“ „Mohl byste taky začít bouchat na dveře?“ Hošík udělá obličej, jako by ho právě vytáhli z vody.

„Cože?“

„Mohl byste začít bouchat? Dělá to už deset minut, už mě bolí ruka. A křičím. Mohl byste si teď trochu zabouchat a zakřičet vy? Třeba nás někdo uslyší. Už o tom autě nechci nic slyšet, buďte radši na dveře. Máte tady signál?“

„No ano, vyprávěl jsem vám o autě, ale vy jste tak... Takže bratr začal hlídkovat první, přinesl jsem mu knihu, minerální vodu, protože s tím čajem si určitě dělal legraci, bylo teplo, na co by mu byl čaj v termosce. Můj bratr je vtipálek, ale když se mu někdo postaví do cesty, nechtěl bych být na jeho místě. Tak našťvaného jako tehdy, když jsme utrpěli tu škodu na parkovišti, jsem ho ještě neviděl. Přinesl jsem mu Umberta Eca, protože chtěl něco tlustého a takhle kniha byla nejtlustší. A tak bratr četl. A celou dobu byl našťvaný. Já jsem to předtím nečetl, ale můj bratr ano a říkal, že je to dobré, tak jsme četli. Můj bratr hodně čte, čte nejspíš všechno. Bloudí po tom opatství, ten slepec jim překáží, a pořád nacházejí nějaké mrtvoly. Můj bratr čte o těch mrtvolách nahlas a já vidím, že je pořád víc našťvaný, asi na toho chlapa od opla něco vymyslel. Pak jsem šel nahoru pro něco k večeři, protože už bylo pozdě a bratr trval na tom, že chlápka dostane a utopí ho v kádi nebo spálí na hranici. Namazal jsem chleby, vracím se dolů, bratr do chleba sotva kousnul a říká, už ho asi máme, zmetka, jde k autu, pomalým krokem se přibližuje k zelenému oplu, vytahuje klíčky, pohodička, protože neví, že bratr spolknul celý chleba naráz, tak byl našťvaný.“

Nespěchám. Nikam nespěchám. Mohla bych posedět a poklábosit. Jen se bojím, že se tady udusím. Chybí mi vzduch. Hošík mi tím svým monologem ubírá kyslík. Nebouchá. Nekřičí. Monologuje. Ponořil se do svého monologu, kromě monologu nevidí svět kolem, a co je tu navíc ke koukání, jeden metr čtvereční ohraničený hošíkem, jeho autem k prodeji, jeho škodou utrpěnou na parkovišti, bratrem vrahem s namazaným chlebem v puse. Na vteřinu zhasne světlo. Pak začne něco vrčet, hučet a mám pocit, že padáme dolů.

Tedy já padám, hošík se vznáší ve svém monologu. Ano, padáme, chvíli před udušením, okamžik před smrtí v důsledku nerozvážného pozdravení, padáme. Třetí patro. Druhé.

„Bratr měl pravdu. Byl to ten chlap od opla. Vytahuje klíčky, zelený tulipánový opel mu na klíčky odpovídá, ale dovnitř se neposadí, nikam se s tím autem nehne, protože můj bratr už se blíží, elegantně, protože on vždycky začíná elegantně, ale pak už bývá různě. Je to vaše auto, ptá se bratr. Moje, a co jako, odpovídá ten chlap. No my jsme tady s bratrem utrpěli škodu, říká bratr, takovej zelenej lak nám zůstal na dveřích, na volkswagenu se stříbrnou metalízou. To mně může bejt ukradený, říká ten od opla zeleného jako tulipánová zeleň. V tu ránu vidím, jak můj bratr ostří v hlavě sekeru, ale nic, trpělivě čeká, má čas. No to by vás ovšem mělo zajímat, říká bratr, protože váš opel byl předtím zaparkovanej vedle našeho volkswagenu se stříbrnou metalízou, a pak o dvě místa dál, ale na dveřích nám zůstala zelená tulipánová barvička, takže mě napadlo, že by vás to mohlo zajímat. Vlezte mi na záda s nějakým volkswagenem a stříbrnou metalízou, říká tamten, spěchám, a chce nasednout do auta. Jenže to se bratrovi nezamlouvalo, protože bratr si teprve začal povídat a nemá rád, když v takovou chvíli někdo spěchá. Za moment na tom zeleném oplu uvidíš svůj mozek a slinivku, lháři a primitive, říká bratr...“

Výtah klidně zastaví, jako by se nic nestalo, jako by nikdo neobezřetně neodpověděl na pozdrav, jako by nikdo nikoho nechtěl zabít, jako by nikdo nikomu nenechal nic zeleného na stříbrném. Za dveřmi výtahu stojí starší plešatící pán v kostkované košili a míří na nás francouzákem.

„Už je po všem. Snad jste tam nebyli moc dlouho. Byl jsem právě poblíž, tak jsem hned přijel. Ty mrchy se zasekávají, co se dá dělat.“

Obešla jsem pána a jeho francouzský klíč tím nejširším obloukem, jakého jsem byla po letech uvěznění schopná. Není to hezké, neříct zachránci ani dobrý den ani děkuju, ale já už si budu dávat na milá slova pozor, velký pozor. Schodiště. Dveře. Vzduch. Svoboda mi hned dodá křídla. Hošík za mnou běží, vrže těmi svými naleštěnými botami, dveře mi nepodrží. Dívá se na mě nepřítomným pohledem, rozčilený, jako v deliriu, límec od košile se mu ohrnul, co s tím svým límečkem, hošíku, uděláš, zabili jste toho chlápka nebo nezabili, rozsekali jste mu toho opla jako u Lipan nebo na Bílé hoře, pasovala barva mozku k tulipánové zeleni, skřípal zubama, oplatili jste mu škodu škodou, musel sis naleštit boty, protože sis je umazal od krve, vymáchal sis tričko ve studené vodě, cinkají tomu chlápkově doteď v kufru jeho oplu zuby, udělali jste mu z koulí přívěsek na zrcátko a žíly mu omotali kolem volantu? Proč nic neříkáš?

„Na shledanou,“ říká hošík, můj soused z patnáctého patra.

Ne. Určitě ne.